

GENERAL PEDAGOGY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-34>

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ: СУТЬ, ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Алексєєва С. В.

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
Інститут професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Однією з особливостей сучасної освіти є індивідуалізація, що розширює класичний принцип індивідуального підходу до навчання, яке враховує особливості й можливості кожного учня, надає підтримку (супровід) в опануванні знань, побудові індивідуальної освітньої програми для кожної дитини на основі її інтересів та схильності. Сучасна школа має стати освітнім простором руху учня за індивідуальним маршрутом, з його власними інтересами, здібностями, власним життєвим досвідом, індивідуальними потребами.

У сучасній педагогічній науці та практиці поняття «середнього» учня вже не вживається, акцент зроблено на виявленні рівня підготовленості дитини та стійкості її індивідуальних особливостей. Феномен індивідуалізації навчання набуває актуальності і появою дітей «digital-native», народжених у світі технологій та здатних до їхнього активного використання. Для таких «цифрових дітей» характерним є мультизадачність, коротка концентрація уваги, прискорене переключення, вони сприймають інформацію з мінімальною кількістю слів та обов'язковою візуалізацією (картинки або коротке відео), для них важлива персоналізація та простота в комунікації. Індивідуалізації навчання дасть змогу створити оптимальні умови для реалізації таких здібностей учнів. Важливо допомогти розвивати в дитині ті особливі якості, від яких залежить її цінність як людини, створити оптимальні умови для успішного навчання. Сучасна загальна освіта має забезпечити умови для морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного розвитку учнів, виховання громадянина демократичного суспільства.

Індивідуалізація навчання потребує, в свою чергу, реалізовувати на практиці конкретні й дієві засоби для забезпечення оптимальних умов навчання, розвитку здібностей учнів, їх нахилів та задатків. У закладах загальної освіти мають створюватися умови для різнобічного розвитку індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків, здібностей, задоволення інтересів та потреб, формування ціннісних орієнтацій, цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей на основі засвоєння системи знань про природу, людину, суспільство, культуру; формування бажання й уміння вчитися, оволодіння засобами пізнавальної і практичної діяльності, вироблення умінь практичного, творчого застосування здобутих знань, здатності до навчання упродовж усього життя; формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією; виховання школяра як людини моральної, відповідальної, людини культури з розвиненим естетичним і етичним ставленням до навколишнього світу і самої себе [1].

Індивідуалізація навчання має розглядатися як стратегія розвитку сучасної загальної освіти, що спрямована на дієву увагу до кожного учня, його творчої індивідуальності.

У педагогіці індивідуалізацію визначають як особливу організацію навчального процесу, що реалізується на трьох рівнях: перший – урахування загальних особливостей учнів на різних етапах їх навчання та розвитку; другий – диференціація; третій – індивідуальний підхід. Така організація процесу вимагає вибір способів, прийомів, темпу навчання, що враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їх здібностей до учіння та потенційні можливості. Індивідуалізація має враховувати у процесі навчання індивідуальні й вікові особливості учнів у всіх його формах і методах, з метою максимального розвитку позитивних і подолання негативних індивідуальних особливостей та забезпечення на цій основі підвищення якості їхньої навчальної роботи, всебічного розвитку. Отже, реалізації індивідуалізації навчання здійснюється у двох напрямках – дидактичному та психологічному.

Дидактичний напрям – пов'язується з адекватною системою прийомів педагогічного впливу на особистість школяра, організації такої взаємодії викладача і учнів, яка б максимально задовольняла потреби та інтереси кожного учня. Як зауважував А. Кірсанов, індивідуалізація навчання не повинна обмежуватись орієнтацією на індивідуально-психологічні особливості учнів, вибір і використання відповідних методів і прийомів, різноманітні варіанти завдань, дозування завдань. На думку вченого, поняття «індивідуалізація навчання» потрібно розглядати значно ширше, воно передбачає:

діяльність учителя, діяльність учнів, а також усі етапи процесу навчання (підготовка учнів до активного засвоєння нового навчального матеріалу, первинне засвоєння та усвідомлення знань, первинне закріплення та використання їх на практиці, домашнє завдання) [2].

Індивідуалізація навчання включає систему педагогічної підтримки, що передбачає попереджувальну, виправляючу, заохочувальну роботу (вчитель пропонує виконувати певну кількість вправ, здійснює диференційовану допомогу, радить читати тощо). Ми проаналізували систему педагогічної підтримки у школах країн Прибалтики, та виділили чотири основні моделі педагогічної підтримки, а саме: «експерт» – діти, які мають проблеми, направляються вчителями-предметниками до фахівців, наприклад, психолога, консультанта із конфіденційних питань, учителя-лікаря; «тьютор» – кожен учень протягом навчання в школі має свого особистого опікуна, який не обов'язково викладає в класі, де вчиться дитина, він опікає кілька десятків учнів з різних класів; «класний тьютор» – кожен клас має свого тьютора, який відповідає як за весь клас, так і за кожную дитину окремо, регулярно проводить уроки у своєму класі, бесіди, працює з батьками та вчителями; «секційно-групова» – класи отримують підтримку від групи вчителів, навчання та педагогічна підтримка інтегровані в навчальний процес, а всі вчителі несуть відповідальність за вирішення особистісних проблем школярів. У західноєвропейській школі існують різні моделі діяльності педагогів у системі індивідуальної педагогічної підтримки учнів: тьютор, куратор, координатор, радник, педагоги з кар'єри тощо. За різними назвами проглядається єдина сутність діяльності цих фахівців, що полягає в наданні допомоги дитині при складанні індивідуального плану навчання, консультацій щодо її реальних можливостей і здібностей, рекомендацій для самостійного вирішення складних проблем тощо [3].

Реалізація психологічного напрямку індивідуалізації навчання ґрунтується на вивченні особистості дитини, зокрема, характеру протікання розумових процесів (гнучкість розуму, швидкість засвоєння, критичність); навичок навчально-пізнавальної діяльності (вміння виділяти головне в навчальному матеріалі, планувати навчальну діяльність, здійснювати самоконтроль у навчальній роботі тощо); рівня пізнавальних здібностей (спостережливість, увага, пам'ять, мова); рівня знань і вмінь (повнота, глибина, дієвість); ставлення до навчання, до успіхів, невдач; мотивів навчання; працездатності; вольового розвитку, ступеня наполегливості, терпіння; з яких предметів відчуває труднощі, з яких встигає; рівня наукованості учня та ін. Узагальнюючи зазначимо, що урахування індивідуальних особливостей учнів у навчанні це не

приспособлення мети і змісту навчання до окремого учня, а приспособування прийомів, методів і форм педагогічного впливу до індивідуальних особливостей з метою забезпечення запрограмованого рівня розвитку кожної особистості. Індивідуалізація навчання створює найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей й обдарувань кожного учня.

У сучасному суспільстві інформація та обсяги знань змінюються дуже швидко, і школа не може забезпечити об'єм знань і навичок, достатніх для успішної діяльності бодай протягом кількох років по їх закінченні, не кажучи вже про все життя. Спроба вийти з цієї ситуації за рахунок збільшення самого обсягу знань приводить лише до ускладнення навчальних програм і перевантаження учнів. До негативних наслідків такого підходу можна віднести скорочення у дітей вільного часу, необхідного для саморозвитку; різке погіршення стану їхнього здоров'я; перевантаження пам'яті величезною кількістю непотрібної інформації; вкорінення орієнтації на репродуктивні форми діяльності. Фактично величезні зусилля діти витрачають марно або з низькою віддачею, намагаючись запам'ятати і систематизувати інформацію, яка ніколи не стане їм у пригоді. Ці безрезультатні зусилля – втрата і для суспільства і для особистості.

Індивідуалізації навчання передбачає реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії, де учень має стати ініціатор свого освітнього просування. Така індивідуальна освітня траєкторія окреслює: поле діяльності в освітньому просторі; напрямок руху учня (шлях до здобуття професій типу); саморозвиток; форми позаурочної активності; індивідуальне просування (об'єднання за інтересами, проектні групи, шкільне наукове товариство тощо) та стимули до просування та самоствердження в різних сферах творчої, науково-дослідної та громадсько-політичної діяльності.

Література:

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Постанова Колегії МОН України, Президії АПН України № 12/5-2 від 22.11.01 року URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/
2. Кирсанов А. А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема. Казань : Изд-во Казанского ун-та, 2002. 224 с.
3. Індивідуальний педагогічний супровід учнів. Освіта. URL: <https://osvita.ua/school/method/upbring/1240/>